

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

**Навчально-науковий
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ
О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

**КАФЕДРА
ПРАВА, ФІЛОСОФІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

Освітній ступінь
Галузь знань
Спеціальність
Освітньо-професійна програма

**бакалавр
01 Право
081 право
право**

Кількість кредитів
Рік підготовки, семестр
Компонент освітньо-професійної програми
Дні занять
Мова викладання
Консультації

**6 та 5
2 рік, 3 та 4 семестр**
Обов'язковий компонент
згідно з розкладом
українська
вівторок 13.00-14.00 (210 кабінет, з можливістю
дистанційної роботи на платформах ZOOM та
Google-class).

Викладач

викладач
Грищенко Олександра Петрівна

Контакти

E-mail: pravo3000@bigmir.net
м.т.0934931981

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Навчальний курс «Цивільне та сімейне право» розрахований на студентів закладів вищої освіти правових спеціальностей з урахуванням наявності у них базового рівня знань (середньої освіти), які навчаються за освітньо-професійними програмами підготовки бакалавра. Він побудований відповідно до вимог Європейської Кредитно-Трансферної системи (ECTS).

У процесі викладання матеріалу значну увагу приділено удосконаленню та аналізу положень Конституції України, нормативних актів Верховної Ради України, актів Президента України та Уряду України, актів центральних і місцевих органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування, референдумів, інших державних структур та теоретичних положеннях.

Предмет дисципліни «Цивільне та сімейне право» ґрунтується на найновіших досягненнях вітчизняної науки теорії права, цивільного права ті суміжних правових наук, міжнародного публічного права та зарубіжному досвіді правового регулювання цивільних і сімейних відносин. Передбачено нові форми і методи підготовки кадрів відповідно до вимог світового рівня.

Програма навчальної дисципліни складається з 6-ти кредитних модулів у 3-му семестрі:

Зміст першого модулю включає:

Тема 1. Поняття цивільного права та його система.

Тема 2. Цивільні правовідносини.

Тема 3. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів.

Зміст другого модулю включає:

Тема 4. Опіка та піклування.

Тема 5. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.

Тема 6. Правочини.

Зміст третього модулю включає:

Тема 7. Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи.

Тема 8. Загальні положення про речове право на чуже майно.

Зміст четвертого модулю включає:

Тема 9. Право спільної власності.

Тема 10. Речові права на чуже майно.

Зміст п'ятого модулю включає:

Тема 11: Поняття, предмет і система сімейного права.

Тема 12: Особисті немайнові та майнові права подружжя.

Тема 13: Шлюбний договір.

Тема 14. Аліментні зобов'язання подружжя.

Зміст шостого модулю включає:

Тема 15. Опіка та піклування над дітьми. Діти, над якими встановлюється опіка, піклування.

Тема 16: Патронат. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.

Програма навчальної дисципліни складається з 5-ти кредитних модулів у 4-му семестрі:

Зміст першого модулю включає:

Тема 1. Цивільне законодавство України.

Тема 2. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків.

Тема 3. Фізична особа.

Зміст другого модулю включає:

Тема 4. Юридичні особи.

Тема 5. Об'єкти цивільних прав.

Тема 6. Представництво.

Зміст третього модулю включає:

Тема 7. Зобов'язальне право.

Тема 8. Право власності.

Зміст четвертого модулю включає:

Тема 9. Захист права власності.

Тема 10. Загальні положення про право інтелектуальної власності.

Зміст п'ятого модулю включає:

Тема 11: Поняття, умови та порядок укладення шлюбу.

Тема 12. Припинення шлюбу.

Тема 13: Особисті немайнові права та обов'язки матері і батька дитини.

Тема 14: Майнові права та обов'язки матері і батька дитини.

Тема 15: Влаштування дітей - сиріт, позбавлених батьківського піклування.

Тема 16: Застосування сімейного законодавства України та вплив законодавства ЄС на його розвиток.

Метою викладання навчальної дисципліни «Цивільне та сімейне право» є підготовка майбутніх фахівців у галузі цивільного та сімейного права що покликане дати студентам знання, які дозволять їм усвідомити зміст суспільних відносин, які регулюють норми цивільного та сімейного права, сформувати навички аналітичної роботи з нормативними та інструктивними документами з цивільного та сімейного права, за для самостійного вирішення завдань у сфері регулювання правовідносин, пов'язаних з особистими майновими та не майновими правами та оволодіння знаннями і уміннями з питань формування правовідносин між подружжям, дітьми та родичами тощо.

ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ І РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Шифр згідно ОПШ	Компетентності
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення аналізу та синтезу.
ЗК 2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово
ЗК6	Навички використання комунікаційних технологій.
ЗК 7	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК 8	Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
ЗК13.	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
СК1.	Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.
СК2.	Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.
СК3.	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.
СК 4	Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.
СК 6	Знання і розуміння основ права Європейського Союзу.
СК 8	Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.
СК 11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
СК 12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.
СК 14	Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики,

	належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.
СК 15	Здатність до самостійної підготовки проєктів актів правозастосування.
СК 16	Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.
СК 25	Вміння аналізувати нормативні акти, якими визначається компетенція органів державної влади і управління.
Програмні результати навчання*	
ПРН 3	Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
ПРН 8	Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.
ПРН 13	Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту
ПРН 14	Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.
ПРН 15	Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.
ПРН 19	Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.
ПРН 20	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.
ПРН 21	Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

*вказуються лише для обов'язкових компонент освітньої програми

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ (3й семестр)

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль 1.					
1	Тема 1. Поняття цивільного права та його система.	8	2	2	4
2	Тема 2. Цивільні правовідносини.	10	2	2	6
3	Тема 3. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів.	10	2	2	6
Всього за модуль 1		28	6	6	16
Модуль 2.					
4	Тема 4. Опіка та піклування.	12	2	2	8
5	Тема 5. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних	12	2	2	8

	громад у цивільних відносинах.				
6	Тема 6. Правочини.	12	2	2	8
	Всього за модуль 2	36	6	6	24
Модуль 3.					
7	Тема 7. Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи.	12	2	2	8
8	Тема 8. Загальні положення про речове право на чуже майно.	16	4	4	8
	Всього за модуль 3	28	6	6	16
Модуль 4.					
9	Тема 9. Право спільної власності.	12	2	2	8
10	Тема 10. Речові права на чуже майно.	16	4	4	8
	Всього за модуль 4	28	6	6	16
Модуль 5					
	Тема 11: Поняття, предмет і система сімейного права. Тема 12: Особисті немайнові та майнові права подружжя.	16	4	4	8
	Тема 13: Шлюбний договір. Тема 14. Аліментні зобов'язання подружжя.	16	4	4	8
	Всього за модуль 5	36	8	8	16
Модуль 6.					
	Тема 15. Опіка та піклування над дітьми. Діти, над якими встановлюється опіка, піклування.	14	4	4	6
	Тема 16: Патронат. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	14	4	4	6
	Всього за модуль 6	28	8	8	12
	Разом за курс	180	40	40	100

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ (4й семестр)

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль 1.					
1	Тема 1. Цивільне законодавство України.	10	2	2	6
2	Тема 2. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків.	8	2	2	4
3	Тема 3. Фізична особа.	9	2	2	5

Всього за модуль 1		27	6	6	15
Модуль 2.					
4	Тема 4. Юридичні особи.	9	2	2	5
5	Тема 5. Об'єкти цивільних прав.	9	2	2	5
6	Тема 6. Представництво.	9	2	2	5
Всього за модуль 2		27	6	6	15
Модуль 3.					
7	Тема 7. Зобов'язальне право.	11	2	4	5
8	Тема 8. Право власності.	11	2	4	5
Всього за модуль 3		22	4	8	10
Модуль 4.					
9	Тема 9. Захист права власності.	9	2	2	5
10	Тема 10. Загальні положення про право інтелектуальної власності.	13	4	4	5
Всього за модуль 4		22	6	6	10
Модуль 5.					
Тема 11: Поняття, умови та порядок укладення шлюбу. Тема 12: Припинення шлюбу.		15	4	4	7
Тема 13: Особисті немайнові права та обов'язки матері і батька дитини. Тема 14: Майнові права та обов'язки матері і батька дитини.		15	4	4	7
Тема 15: Влаштування дітей - сиріт, позбавлених батьківського піклування.		11	2	2	7
Тема 16: Застосування сімейного законодавства України та вплив законодавства ЄС на його розвиток.		11	2	2	7
Всього за модуль 5		52	12	12	28
Разом за курс		150	34	38	78

Тематика практичних занять (3й семестр).

Зміст першого модулю включає:

Тема 1. Поняття цивільного права та його система.

План

1. Об'єктивність поділу права на приватне і публічне.
2. Поняття цивільного права як приватного права.
3. Предмет та метод цивільного права.
4. Функції цивільного права.
5. Принципи цивільного права.
6. Система цивільного права.

Тема 2. Цивільні правовідносини.

План

1. Поняття цивільного правовідношення.
2. Елементи цивільного правовідношення.
3. Суб'єкти цивільних правовідносин.
4. Об'єкти цивільних правовідносин.
5. Зміст цивільних правовідносин.
6. Поняття та зміст суб'єктивних прав та обов'язків.
7. Види цивільних правовідносин.
8. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.

Тема 3. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів.

План

1. Поняття цивільних правовідносин
2. Особливості цивільних правовідносин.
3. Елементи цивільних правовідносин
4. Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків
5. Захист цивільних прав.
6. Поняття цивільно-правової відповідальності.
7. Форми і види цивільно-правової відповідальності.
8. Склад правопорушення та умови цивільно-правової відповідальності.
9. Підстави звільнення від відповідальності

Зміст другого модулю включає:

Тема 4. Опіка та піклування.

План

1. Опіка та піклування.
2. Місце проживання фізичної особи та його цивільноправове значення.
3. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою.
4. Акти цивільного стану.

Тема 5. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.

План

1. Правові форми участі держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.
2. Органи та представники, через яких діють у цивільних відносинах держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади.
3. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад.

Тема 6. Правочини.

План

1. Поняття правочину та його ознаки. Види правочинів. Умови дійсності правочинів.
2. Законність змісту правочину.
3. Здатність осіб до вчинення правочину.
4. Форма вчинення правочину, її види. Захист прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей при вчиненні правочину їх батьками (усиновлювачами).
5. Презумпція правомірності правочину. Державна реєстрація правочину та її значення. Місце вчинення правочину. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину.

6. Поняття та види недійсних правочинів. Правові наслідки недійсності правочину. Момент, з якого правочин вважається недійсним. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину.

Зміст третього модулю включає:

Тема 7. Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи.

План

1. Поняття, ознаки і класифікація особистих немайнових прав.
2. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи та соціальне буття фізичної особи.
3. Особисті немайнові права юридичних осіб.
4. Обмеження особистих немайнових прав. Здійснення та захист особистих немайнових прав.

Тема 8. Загальні положення про речові права на чуже майно.

План

1. Види речових прав на чуже майно.
2. Захист речових прав на чуже майно.

Зміст четвертого модулю включає:

Тема 9. Право спільної власності.

План

1. Загальна характеристика спільної часткової власності
2. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності
3. Особливості укладення договору про виділ у натурі частки з нерухомого спільного майна
4. Вартість.

Тема 10. Речові права на чуже майно.

План

1. Види речових прав на чуже майно
2. Право володіння чужим майном
- 3.1. Суб'єкти права володіння чужим майном
- 3.2. Виникнення права володіння
- 3.3. Припинення права володіння
4. Право користування чужим майном
- 4.1. Поняття користування чужим майном (сервітут)
- 4.2. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).

Зміст п'ятого модулю включає:

Тема 11: Поняття, предмет і система сімейного права.

План

1. Поняття сімейного права, його предмет.
2. Методи сімейного права. Система сімейного права.
3. Місце сімейного права в правовій системі України.
4. Етапи розвитку сімейного права.

Тема 12: Особисті немайнові та майнові права подружжя.

План

1. Право на материнство. Право на батьківство. Право особистої приватної власності дружини та чоловіка. Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка.
2. Підстави набуття спільної сумісної власності подружжя. Об'єкти права спільної сумісної власності. Право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної

сумісної власності подружжя. Здійснення права спільної сумісної власності після розірвання шлюбу.

3. Способи та порядок поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Застосування позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

4. Накладення стягнення на майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення дружини на утримання під час вагітності та у разі проживання з нею дитини.

Тема 13. : Шлюбний договір.

План

1. Поняття шлюбного договору: його загальна характеристика. Право на укладення шлюбного договору.

2. Зміст шлюбного договору . Форма шлюбного договору.

3. Початок дії та строк дії шлюбного договору. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна.

4. Зміна умов шлюбного договору. Право на відмову від шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору.

Тема 14: Аліментні зобов'язання подружжя.

План

1. Право одного з подружжя на утримання. Право на утримання після розірвання шлюбу. Способи надання утримання одному з подружжя. Договір подружжя про надання утримання.

2. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному з подружжя. Визначення розміру аліментів одному з подружжя за рішенням суду.

3. Припинення права одного з подружжя на утримання. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.

Зміст шостого модулю включає:

Тема 15. Опіка та піклування над дітьми. Діти, над якими встановлюється опіка, піклування.

План

1. Діти, над якими встановлюється опіка, піклування. Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини.

2. Опіка та піклування над дитиною, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі.

3. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.

4. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки, піклування над дитиною.

Тема 16: Патронат. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.

План

1. Дитячий будинок сімейного типу. Договір про патронат.

2. Згода дитини на проживання у сім'ї патронатного вихователя. Плата за виховання дитини.

3. Обов'язки патронатного вихователя. Припинення договору про патронат.

4. Прийомна сім'я. Прийомні батьки. Прийомні діти. Створення прийомної сім'ї.

5. Дитячий будинок сімейного типу. Батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу.

6. Вихованці дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу.

Тематика практичних занять (4й семестр).

Зміст першого модулю включає:

Тема 1. Цивільне законодавство України.

План

1. Поняття та види джерел цивільного права.
2. Поняття та види актів цивільного законодавства.
3. Конституція України як основа цивільного законодавства. Цивільний кодекс України як основний акт цивільного законодавства. Закони України як акти цивільного законодавства України. Регулювання цивільних відносин актами Президента України. Постанови Кабінету Міністрів України як акти цивільного законодавства. Особливості актів інших органів державної влади України, що регулюють цивільні відносини.
4. Забезпечення верховенства норм Цивільного кодексу України.
5. Цивільно-правовий договір як джерело цивільного права.
6. Міжнародні договори як джерела цивільного права.
7. Звичай як джерела цивільного права.
8. Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб. Аналогія закону та аналогія права. Тлумачення цивільно-правових норм.

Тема 2. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків.

План

1. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.
2. Поняття правочинів та їх види.
3. Умови дійсності правочинів.
4. Види недійсних правочинів.

Тема 3. Фізична особа.

План

1. Поняття фізичної особи.
2. Цивільна правоздатність фізичної особи.
3. Виникнення і припинення цивільної правоздатності фізичної особи. Обсяг цивільної правоздатності фізичної особи.
4. Нікчемність правочинів та недійсність актів, що обмежують можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки.
5. Співвідношення цивільної правоздатності та суб'єктивного цивільного права.
6. Цивільна дієздатність фізичної особи та її обсяг.
7. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи.
8. Визнання фізичної особи недієздатною

Зміст другого модулю включає:

Тема 4. Юридичні особи.

План

1. Поняття юридичної особи приватного права та її ознаки.
2. Класифікація юридичних осіб.
3. Створення юридичної особи.
4. Установчі документи юридичних осіб. Державна реєстрація юридичних осіб. Індивідуалізація юридичної особи.
5. Місцезнаходження юридичної особи. Найменування юридичної особи. Комерційне (фірмове) найменування підприємницьких товариств. Використання юридичними особами торговельних марок та географічних зазначень товарів (продукції), послуг, робіт, які вони випускають, надають, виконують.
6. Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність юридичних осіб. Органи юридичної особи та їх види.
7. Організаційно-правові форми юридичних осіб.

Тема 5. Об'єкти цивільних прав.

План

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
2. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав. Речі та їх класифікація.
3. Складові частини речі та складна річ.
4. Головна річ та її приналежність.
5. Продукція, плоди та доходи. Майно.
6. Підприємство (єдиний майновий комплекс).
7. Гроші. Валютні цінності як об'єкти цивільних правовідносин.
8. Цінні папери та їх ознаки. Групи та види цінних паперів.
9. Оборотоздатність цінних паперів.
10. Цінні папери на пред'явника, іменні та ордерні цінні папери.
11. Порядок передачі прав за цінними паперами. Документарні та бездокументарні цінні папери.

Тема 6. Представництво.

План

1. Поняття та види представництва. Значення інституту представництва.
2. Підстави виникнення представництва та його види. Представництво за законом. Представництво на підставі акту органу юридичної особи. Договірне представництво. Представництво за довіреністю. Комерційне представництво.
3. Передоручення. Повноваження представника. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Поняття і види довіреності.
4. Форма та строк довіреності. Довіреність юридичної особи. Припинення представництва за довіреністю.
5. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Зміст третього модулю включає:

Тема 7. Zobов'язальне право.

1. Поняття zobов'язання. Сторони у zobов'язанні.
2. Виконання zobов'язання.
3. Забезпечення виконання zobов'язання.
4. Припинення zobов'язання.

Тема 8. Право власності.

План

1. Загальні положення про право власності.
2. Право приватної власності фізичних осіб.
3. Право власності юридичних осіб.
4. Право державної власності.
5. Право комунальної власності.
6. Право спільної власності.

Зміст четвертого модулю включає:

Тема 9. Захист права власності.

План

1. Поняття захисту права власності
2. Способи захисту права власності
- 2.1. До речово-правових позовів відносяться:
- 2.2. До zobов'язально-правових позовів відносяться позови про:
3. Засади захисту права власності
4. Розрахунки при витребуванні майна із чужого незаконного володіння
5. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди.

Тема 10. Загальні положення про право інтелектуальної власності.

План

1. Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика.
2. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.

Зміст п'ятого модулю включає:

Тема 11: Поняття, умови та порядок укладення шлюбу.

План

1. Поняття шлюбу. Шлюбний вік. Право на шлюб. Добровільність шлюбу. Одношлюбність. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі.
2. Значення державної реєстрації шлюбу. Заява про реєстрацію шлюбу. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу.
3. Правові наслідки недійсності шлюбу.

Тема 12: Припинення шлюбу.

План

1. Поняття та підстави припинення шлюбу.
2. Припинення шлюбу унаслідок його розірвання.
3. Правові наслідки розірвання шлюбу.

Тема 13: Особисті немайнові права та обов'язки матері і батька дитини.

План

1. Особливості та зміст особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей.
2. Підстави і наслідки позбавлення батьків батьківських прав.
3. Відібрання дитини від батьків без позбавлення батьків батьківських прав.

Тема 14: Майнові права та обов'язки матері і батька дитини.

План

1. Поняття майнових правовідносин між батьками та дітьми. Управління майном дитини.
2. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання.
3. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання.
4. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

Тема 15: Влаштування дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування.

План

1. Поняття усиновлення. Особа, яка може бути усиновленою. Усиновлення дитини, яку не забрали з пологового будинку чи підкинули, або яка була знайдена.
2. Особи, які можуть бути усиновлювачами. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Особи, які мають переважне перед іншими право на усиновлення дитини. Облік осіб, які бажають усиновити дитину. Згода дитини на усиновлення.
3. Усиновлення дитини без згоди батьків. Момент здійснення усиновлення. Право на таємницю усиновлення.
4. Недійсність усиновлення. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним. Правові наслідки скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.
5. Усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України. Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України. Усиновлення дитини, яка є іноземцем і проживає в Україні. Обмеження права іноземця на таємницю усиновлення дитини, яка є громадянином України. Усиновлення в Україні іноземцем дитини, яка є іноземцем або особою без громадянства. Нагляд за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями.

Тема 16. Застосування сімейного законодавства України та вплив законодавства ЄС на його розвиток.

План

1. Порядок укладення шлюбів громадян України з іноземними громадянами та іноземних громадян між собою в Україні. Порядок розірвання шлюбу громадян України з іноземними громадянами і шлюбів іноземних громадян між собою в Україні.
2. Порядок усиновлення дітей, які є громадянами України і проживають в Україні або за межами України, іноземними громадянами. Вирішення питання опіки (піклування), які ускладнені іноземним елементом.
3. Порядок реєстрації актів громадянського стану громадян України, що проживають поза межами України.
4. Застосування іноземних законів і міжнародних договорів.

Методичне забезпечення:

1. Цивільне та сімейне право. Робоча програма для студентів спеціальності - 081 «Право», за освітнім рівнем - 08 Право.
2. Цивільне та сімейне право. Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів для студентів спеціальності - 081 «Право», за освітнім рівнем - 08 Право.
3. Цивільне та сімейне право. Методичні рекомендації до самостійної роботи для студентів для студентів - 081 «Право», за освітнім рівнем - 08 Право.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 205.
5. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01 липня 2010 р. *Відомості Верховної Ради*. 2010. № 38. Ст. 509.
6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 листопада 1992 р. *Відомості Верховної Ради*. 1993. № 5. Ст. 21.
7. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 30. Ст. 42.
8. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 січня 2001 р. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 10. Ст. 70.
9. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги: Постанова Кабінету міністрів України від 19 серпня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-%D0%BF#Text>
10. Сімейне право України: Навч. посібник / Апопій І. В. Київ: ЦУЛ, 2010. 360 с.
11. Сімейне право України: Підручник / За ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. Київ: Істина, 2015. 320 с.
12. Сімейне право України: Підручник / За ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. Київ: Істина, 2016. 320 с.

Допоміжна

1. Господарський кодекс України. Харків : Одиссей, 2010. 240 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України. Харків : Фоліо, 2010. 160 с.
3. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р., зі змінами і доповненнями. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

4. Кодекс законів про працю № 322-VIII від 10.12.1971 р., зі змінами і доповненнями. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50 (Додаток).

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073-X від 07.12.1984 р., зі змінами і доповненнями. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

6. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 р., зі змінами і доповненнями. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 25. Ст. 131.

7. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / Ю. Л. Бошицький, Р. Б. Шишка, О.Р. Шишка, І. Р. Шишка ; за ред. Ю. Л. Бошицького, Р. Б. Шишки. Київ : Ліра-К, 2015. 761 с.

8. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн./ За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Київ: Юрінком Інтер, 2015. Кн. 1. 736 с.

9. Цивільне право. Практикум: Навчальний посібник / Відп. ред. Р.А. Майданик, Н.С. Кузнецова, О.В. Дзера. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2018. 624 с.

Інформаційні ресурси

1. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435>
2. Коментар до цивільного кодексу України. URL: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk>
3. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947>
4. Коментар до сімейного кодексу. URL: http://urist-ua.net/кодекси/сімейний_кодекс_україни/

ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад конституції, трудового права, освітнього менеджменту, економіки, права тощо;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконати індивідуальне завдання
- самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не підготував самостійну роботу, до екзамену не допускається.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці проектної заявки забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

Розподіл балів

За 3й семестр

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	20	3	до 60
Індивідуальне завдання (презентації)	16	1	до 16
Самостійна робота: вирішення практичних ситуацій; складання процесуальних документів; науковий проект	16	1	до 16
Підсумкова контрольна робота	1	9	до 9
Разом:			до 100

За 4й семестр

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	19	3	до 57
Індивідуальне завдання (презентації)	4	1	до 4
Самостійна робота: вирішення практичних ситуацій; складання процесуальних документів; науковий проект ¹	8	1	до 8
Підсумкова контрольна робота	1	5	до 5
Усього			до 75
Іспит:			до 25
Разом:			до 100

¹ Самостійна робота є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не виконав самостійну роботу до іспиту не допускається.